

MAS IN JONGE HANDEN

Wouter Hillaert

Hoe meer jongeren naar het museum krijgen? Simpel: gééf ze het gewoon. Merci, zeiden tien Antwerpse jongeren tussen 15 en 25 jaar. Dankzij het project *MAS in Jonge Handen* hebben ze nu inzage in het depot, mogen ze al eens zelf exposeren en kunnen ze zwaaien met een eigen toegangsbadge zoals alle MAS-werknemers. Als vrijwilligers moeten deze jongeren nu ook andere jongeren verleiden tot de museumcollectie. Zeiden we ‘simpel’? Akkoord, het MAS kwam niet zomaar in jonge handen. De kunsteducatieve organisatie De Veerman hielp een handje, met een intensief opleidingstraject...

Stel je een gewone zaterdag voor in het MAS. De roltrappen voeren bij bosjes bezoekers aan, die zich druppelsgewijs verdelen over de vaste tentoonstellingen op elke verdieping. Boven gekomen op een van de etages, waar toeristen en senioren alweer een ander prachtig uitzicht op Antwerpen te zien krijgen, duiken in de glazen welvingen van de ramen ineens dansende jongeren op, terwijl hun leeftijdsgenoten even verder op de overloop ingespannen toekijken. De jongeren voeren choreografische bewegingen uit, versnellen en vertragen, schuiven zo alweer een volgende welving in. Bezoekers vergeten er even hun bezoek bij en houden halt bij de spontane danssequenties. Ze werpen een verwonderde blik. Wat is hier aan de hand?

Wat zich afspeelt, is een van de trajectmomenten van De Veerman met de tien jongeren van *MAS in Jonge Handen*. Doel van dit traject is hen *feeling* te doen krijgen voor de uitgebreide collectie van het museum, zodat zij er later met allerhande eigen activiteiten ook andere jongeren voor kunnen prikkelen. Deze dansende jongeren vormen met andere woorden het stoottroepje van de hoge betrachtning van het MAS om een *jongerenmuseum* te worden: een plek waar jonge mensen met heel diverse achtergronden zich snel thuis voelen, waarmee ze zich kunnen identificeren. Hoe breng je de tien ambassadeurs in die verantwoordelijke positie, met de juiste *goesting* en expertise rond het museum dat ze ‘in handen hebben gekregen’?

Hier, op deze zaterdag, worden de jongeren van *MAS in Jonge Handen* publiek ‘getraind’. Ze hebben zelf voorwerpen kunnen kiezen uit de geëxposeerde tentoonstellingen – een staf, een Afrikaans masker, objecten uit het vroegere Scheepvaartmuseum, noem maar op – en zijn door choreograaf Eric Raeves uitgedaagd om die objecten te vertalen naar bewegingen. Ze *belichamen* de betekenis ervan voor zichzelf. Zo komen ze tot een heel ander begrip van de collectie dan op een brave rondleiding waarbij een gids met nasale stem alles van naaldje tot draadje uit de doeken doet. Deze veel creatievere toe-eigening typeert de hele kunsteducatieve aanpak van De Veerman. Kennis rond kunst is hier niet het resultaat van rationele overdracht, maar van een persoonlijke verkenning vanuit artistieke prikkels.

Educatie = emancipatie

Dat maakt van het brede project *MAS in Jonge Handen*, en van het traject van De Veerman daarbinnen, bijzondere en zelfs vernieuwende voorbeelden van museumeducatie voor jeugd. In vele Belgische musea blijft het aanbod voor kinderen en jongeren immers nog vaak een verplicht nummertje om een goede beurt te maken bij de subsidiegever, of een extraatje naast de eigenlijke museumwerking. Ook de gebruikte methodieken blijven opvallend traditioneel: rondleidingen voor scholen, educatieve lesmappen, op zijn best een uitgeschreven zoektocht door de zalen. Er wordt niet gedacht vanuit jongeren zelf, maar vanuit het – vaak oubollige – jongerenbeeld van de dienst publiekswerking over ‘wat jongeren wel zal aanspreken’.

MAS in Jonge Handen, tijdelijk mee aangestuurd door De Veerman, is een ander verhaal. Het belangwekkende eraan is zelfs niet zozeer dat jongeren het museum in handen krijgen, maar dat het museum zichzelf uit handen gééft, en dat de begeleidende kunsteducatieve organisatie stap voor stap meer loslaat. Dat is minder evident dan het lijkt, je eigen expertise en doelen zo laten ‘kapen’. Maar dit project gaat dan ook om emancipatie, in plaats van om educatie. Hoe hebben het MAS en De Veerman dat juist aangepakt, vanuit welke visie en met welk effect?

Het MAS als jongerenmuseum

Fundamenteel voor de krachtbron die *MAS in Jonge Handen* kan zijn voor het hele museum, is de prioritaire keuze die de directie er altijd voor heeft gemaakt. Van bij de eerste plannen voor het MAS werd ingecalculiseerd dat het museum deel moest worden van de leefwereld van jongeren. Het ging de verantwoordelijken niet zomaar om de 25% jongeren tussen 15 en 25 jaar die min of meer cultuurgeïnteresseerd zijn, maar ook om de 75% anderen. Al in 2005 werden met middelen uit het Stedenfonds drie parttime medewerkers en een inhoudelijke adviseur aangesteld om het MAS, ruim vijf jaar voor zijn opening, te profileren naar jongeren. Een jaar later verscheen – na een intensief onderzoekstraject met een breed expertisenetwerk – het rapport *Kies*, met 146 aanbevelingen voor een jongerenvriendelijk MAS. Een van de centrale aandachtspunten werd geformuleerd als ‘Zet jongeren in de *driver’s seat!*’:

Medeplichtigheid is het kernwoord. Betrek jongeren zo vroeg mogelijk bij zoveel mogelijk facetten van je werk en het rendement wordt vele malen groter in verhouding tot de energie die je er zelf in stopt. Vertrouw jongeren het MAS-stuur toe en parkeer jezelf in de pitstop als mentor, coach en animator. Laat jongeren programmeren, een deel van de website onderhouden, video-interviews maken, podia opbouwen, artiesten onthalen, zet ze achter de bar, de avondkassa... Kortom, maak ze tot het gezicht van het MAS. Het schrikt volwassenen niet af. Integendeel, ook zij vertoeven graag in een omgeving die jeugdige dynamiek ademt.

MAS in Jonge Handen is de concrete realisatie van deze utopie. Met een werkingsbudget van 25.000 euro per jaar, en actief aangestuurd door Liene Conard, een van de drie publieksmedewerksters van het MAS, vormt het project een van de kroonjuwelen van de museumwerking. Zo presenteerde op de opening van het MAS in mei 2011 een tachtigtal jongeren tussen 15 en 25 jaar eigen creaties in de trapgangen van het museum: het resultaat van samenwerking met kunstscholen en intercultureel jeugdwerk, en met kunsteducatieve organisaties De Veerman en Piazza dell’Arte. De kunstwerkjes bleven een jaar lang hangen, en zagen bijna een miljoen MAS-bezoekers passeren.

De spin in het web van *MAS in Jonge Handen* is de tienkoppige crew die Liene Conard in 2011 samenstelde na een 25-tal gesprekken met geïnteresseerden. Zij kwamen af op een breed verspreide oproep aan ‘jongeren die een jongerenmuseum wilden maken’. Daaruit selecteerde Conard een diverse groep van tien. ‘Ik polste naar hun motivatie, want uiteindelijk gaat het om een vrijwillig engagement dat je qua intensiteit kan vergelijken met een jeugdbeweging. Ook een evenwichtige samenstelling inzake etnisch-culturele achtergrond en opleiding was een belangrijke selectiecriteria.’ De meeste jongeren haptten toe omdat ze een eerste stapje wilden zetten in de culturele sector, en zo een netwerk konden beginnen opbouwen. Nu is hun motivatie vooral het sociale aspect: ze zijn vrienden geworden van elkaar.

Leren varen met De Veerman

Alleen moet een spin in het web natuurlijk wel de lijntjes kennen. Doel van *MAS in Jonge Handen* is niet enkel dat jongeren zich thuis voelen op het MAS-plein en op het dak van het museum, maar ook contact krijgen met de collectie zelf. Zo kwam De Veerman in het spel. Met zijn slogan ‘een brede kijk op kunsteducatie’ heeft de organisatie ruim tien jaar ervaring in kinderen en jongeren prikkelen tot creativiteit en inzicht in de kunsten. ‘In vergelijking met andere kunsteducatieve organisaties werken we sterk vraaggericht: zelden met het jeugdwerk, maar vooral met kunsthuizen, en niet binnen één kunstdiscipline’, aldus projectcoördinator Annemie Geerts. ‘We denken vanuit de deelnemer én vanuit de kunsten. Zo kan je dans gebruiken om een groep sociaal te verbinden, maar wij beogen veeleer dat deelnemers meer inzicht krijgen in ritme, stijl en de danstaal zelf. Het artistieke aspect, dus.’

Voor het MAS zette De Veerman in het seizoen 2012 een opleidingstraject op maat op, om het denken van de tien geselecteerde jongeren over ‘museumbezoek’ te verruimen, hen op nieuwe manieren kennis te laten maken met de collectie, en hen te *empoweren* in het opzetten van concrete initiatieven naar andere jongeren. Kortom: hen terdege voor te bereiden op de hoge verwachtingen van het MAS rond *MAS in Jonge Handen*. Projectcoördinator Annemie Geerts betrok daarvoor drie artistieke begeleiders: Jutta Troch voor muziek, Eric Raeves voor dans en fotografie en Lore Suls voor beeld en media – zij gidst ook in het MAS. Zij drieën spraken bij de jongeren heel andere voelsprietten aan dan zijzelf in een museum verwachtten. Precies de filosofie van De Veerman is dat: laat jongeren zelf exploreren en voelen wat kunst is en kan zijn, in plaats van hen louter te bespelen via de geest, met droge kennisoverdracht.

Doe eens een sabel na

In een eerste stap – de inputfase – daagde het opleidingstraject de jongeren uit om niet enkel in de gangen rond te hangen, maar ook de buik van het MAS in te duiken: in de exposities zelf. Alleen al de opdracht ‘ren op tien minuten door de tentoonstellingen en doe zoveel mogelijk indrukken op’ opende naar verluidt een nieuwe wereld. Ook werden de jongeren twee dagen ondergedompeld in de vaste tentoonstelling *Machtsvertoon* op de vierde etage. ‘Je kan daar gaan doceren wat de achtergrond is van alle objecten die er te zien zijn, maar je kan ook Eric Raeves een paar opdrachten laten geven, waarbij de jongeren zelf macht gaan incorporeren met beweging en ineens geluid mogen maken in een ruimte die ze associëren met gewijde stilte’, aldus Geerts.

Op dezelfde zintuiglijke manier werden de jongeren geconfronteerd met de ‘Dora’-collectie van precolumbiaanse kunst uit Zuid- en Midden-Amerika: o.a. een reeks antropomorfe objecten in aardewerk. Ze konden zelf zo’n voorwerp uitkiezen en de geest ervan verklanken met spullen uit een zak vol rommel: krassen, piepen, schuren... De andere deelnemers gingen dan aan het raden over welk object het ging. ‘Wie de tentoonstellingsstukken zo benadert, gaat er ineens heel anders naar kijken’, legt Geerts uit. ‘Vanuit die zintuiglijke benadering ontstaat dan bij jongeren vanzelf een fascinatie voor de achtergrond van de objecten. Plots gaan ze langs de bordjes lopen om er meer over te weten. Daar wil je ze hebben.’ Dat is het begin van een volgehouden interesse.

Het slot van deze exploratiefase bestond uit een brainstorm over waar je buiten het MAS nog informatie kan vinden rond bepaalde objecten: pakweg in de boeddhistische tempel in Wilrijk, of in een Poesjenellentheater. ‘Je zet de jongeren aan om de collectie terug te koppelen naar hier en nu, en linken te zoeken met de werkelijkheid die ze kennen’, aldus

Geerts. ‘Zo bleek dat het poppentheater van de Poesje helemaal niet zo ver aflag van comedy nu, met eenzelfde nadruk op vuile praat en maatschappijkritiek. Dat wekt hun interesse op, en brengt hen op ideeën. Zo hebben ze op de viering van één jaar MAS slam poets uitgenodigd in het museum. De context was nog wat zoek, maar het zijn interessante eerste stappen.’

Cureren moet je leren

In een tweede stap – de experimenteerfase – bracht De Veerman de jongeren er dan ook toe om concrete initiatieven te gaan uitdenken. Ze leerden brainstormen, zich een voorstelling te maken van de mogelijkheden en de beperkingen van een expo, en van wie ze zouden kunnen aanspreken, en leerden vervolgens losse ideeën aan elkaar te linken. Een creativiteitstraining voorbij de eerste ideeën, dus. Hoe zouden ze zelf een expo bouwen? In welke vorm die aan de man brengen? Wat is haalbaar, wat kan ook echt werken? ‘Zo kwamen ze erop uit dat er misschien nood is aan een speciale audiogids voor jongeren, met een applicatie voor smart phones.’

In een laatste stap – de fase van het eindproduct – werd door de groep zelf één idee gekozen en verfijnd: in september 2012 zal het stoottroepje van *MAS in Jonge Handen* vier kasten in het museum zelf mogen vullen. Daarvoor hebben de jongeren het depot bezocht en met de conservatoren en de multidisciplinaire teams van het museum de procedure doorlopen die elke expo passeert. Welke stukken moeten hoe geëxposeerd worden? Dienen ze eerst gerestaureerd te worden, en is dat betaalbaar? Wat met licht in de kasten? ‘De jongeren werden zich zo bewust van alle aspecten van een tentoonstelling, tot aan de eis om een oude vlag zo te plooiën dat de vezels zo weinig mogelijk beschadigd worden.’ Annemie Geerts staat zelf te kijken van wat er in het MAS allemaal mogelijk is. ‘Ik had nooit gedacht dat de jongeren zelf zouden mogen cureren, maar blijkbaar durven zelfs de conservatoren een en ander loslaten. Ze stellen zich heel beschikbaar op.’

Volwaardige collega’s

Die grote openheid van het hele museum personeel voor *MAS in Jonge Handen* is misschien wel de grootste bijzonderheid aan het hele project. Ze is de verdienste van de volgehouden zorg van Liene Conard om van haar traject met de jongeren een zaak van het hele bedrijf te maken. Zo hebben alle jongeren een eigen peter of meter uit het vaste personeel. Ze worden uitgenodigd op personeelsfeestjes, krijgen de interne MAS-mails en kunnen met hun elektronische toegangsbadge ook na de openingsuren het museum binnen, tot in de bureaus. Het vertrouwen is groot: de jongeren worden behandeld als volwaardige collega’s, die niet alleen iets van het museum te leren hebben, maar het ook zelf iets kunnen bijbrengen.

Volgens Conard begint die wisselwerking echt te lopen. ‘Zo vragen collega’s al eens feedback van de jongeren, of sturen ze mails met het bericht: ‘is dit niets voor de ploeg van *MAS in Jonge Handen*?’ Ze merken dat de jongeren een meerwaarde kunnen betekenen voor de uitstraling van het hele museum.’ Intussen kunnen de jonge vrijwillige medewerkers immers al een paar bijzondere verwezenlijkingen voorleggen. Bovenaan hoort zeker hun gemaskerde bal waar zowaar duizenden jongeren op afkwamen, een gelegenheid waarvoor het MAS door een evenementenbureau helemaal was ingericht als een mystieke plek. Voor Annemie Geerts was het een geslaagde initiatief, maar de inzet ervan kon nog verder gaan. ‘Er was nog net te weinig link met de collectie. Het doet de vraag rijzen wat de precieze drempel is die voor jongeren geslecht moet worden: die tot het museum, of die tot de expositieruimtes?’

Liene Conard knikt. ‘Eén jaar is te kort om al een evaluatie te maken. *MAS in Jonge Handen* zal pas gelukt zijn als deze bende erin slaagt om andere jongeren aan te spreken met de inhoud van het museum, niet alleen met het gebouw als icoon.’ Zelf ziet ze de kerngroep van *MAS in Jonge Handen* als een doorlopend initiatief, waarvan de samenstelling door de jaren kan veranderen. Zo stappen er medio 2012 twee jongeren uit de groep om zich met andere dingen te gaan bezighouden, terwijl twee nieuwelingen hun plaats innemen. Het enthousiasme en de expertise die De Veerman bij de groep heeft losgeweekt, kan zo blijvend worden doorgegeven onder de jongeren zelf. Tegelijk vragen ook andere musea, zoals het Antwerpse Fotomuseum, al om input van *MAS in Jonge Handen*. De toekomst lijkt verzekerd.

Een succesrecept?

Wat het MAS en De Veerman dan geleerd hebben uit het project tot nu toe? Zijn dat inzichten waar ook andere culturele instellingen garen uit kunnen spinnen? ‘Zelfs twintigjarigen spelen nog heel graag’, stelt Annemie Geerts. ‘Dat heb ik vooral gemerkt toen ze al hun inzichten uit de exploratiefase moesten gaan vertalen naar een tentoonstellingsconcept. Hun enthousiasme daalde sterk, tot we samen uitkwamen op het verhaal van Alladin om de expositie in de vier kasten aan op te hangen. Zo’n eigen verhaal hebben ze nodig, dat prikkelt hun begeesting.’ Laat het een les zijn voor vele musea die nog steeds zweren bij lesmappen, zoektochten of droge doe-opdrachten. Pas als er jongeren zelf mogen gaan spelen met de mogelijkheden van de collectie, zal je ze echt winnen voor je museum en zijn collectie.

Sommige succesfactoren voor *MAS in Jonge Handen* zijn nauw verbonden met het MAS op zich, en dus niet zomaar te kopiëren door andere instellingen. Het museum is nieuw: het kon zijn jongerenwerking parallel vormgeven met zijn hele werking, in plaats van haar achteraf te moeten implementeren binnen een bestaande werking met al dan niet vastgeroeste structuren. Bovendien werkte de architecturale uitstraling van het MAS vanzelf al een beetje als een magneet. Toch ligt het voornaamste succes van deze jongerenwerking aan de specifieke invulling ervan. ‘Vooral hoe je de jongeren begeleidt, is cruciaal’, aldus Liene Conard, die zelf nog jong is. ‘In mijn omgang met hen bouw ik vooral op mijn ervaring als scoutsleidster: niet te academisch of te gestructureerd, veeleer intuïtief en spontaan, tussen hen in.’

Conards andere tips hebben te maken met denken vanuit de doelgroep. ‘Jongeren willen serieus genomen worden, en daarom is elke kloof tussen ‘den bureau’ en ‘de jongeren’ uit den boze. Betrek je hele museumwerking bij je jongerenproject!’ In het verlengde daarvan legt Conard de nadruk op de return voor jongeren. ‘Je moet ze iets teruggeven, en appreciatie in de vorm van verantwoordelijkheid en medezeggenschap werkt toch nog altijd het beste.’ Het zijn veel crucialere aandachtspunten dan als museum je eigen profiel zo te beginnen bijvijlen in functie van de leefwereld van jongeren – bijvoorbeeld met hippe taal – dat je uiteindelijk niets eigens meer te bieden hebt. ‘Je hoeft de *corebusiness* van een museum niet te ontkennen of te veranderen’, besluit Annemie Geerts. ‘Jongeren kunnen zich best wel interesseren voor iets wat buiten hun directe leefwereld ligt. Het gaat om de aanpak: hoe breng je die inhoud aan?’

Als je de jongeren van *MAS in Jonge Handen* ziet bewegen tussen de glazen welvingen van het MAS, om hun fascinatie voor zelfgekozen museumstukken tot leven te brengen, hebben De Veerman en het MAS blijkbaar de juiste aanpak gevonden om hen vertrouwd te maken met wat kunst en musea meer zijn dan louter dode artefacten achter glas. Wordt vervolgd.

Wouter Hillaert is freelance theaterjournalist voor het Vlaamse dagblad De Standaard en podiumredacteur van het cultuurtijdschrift rekto:verso.